

سرشناسه	آهنگران، محمدرسول، ۱۳۴۹ -
عنوان فرارادادی	ایران، قوانین و احکام Iran, Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	حقوق خانواده: بررسی فقهی - حقوقی نفقه و تمکین / مولف محمدرسول آهنگران، اباذر افشار.
مشخصات نشر	تهران: سنجش و دانش، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	ج، ۱۴۰ ص.
شابک	978-600-232-916-5
وضعیت فهرست‌یابی	فبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۴۲ - ۱۳۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	بررسی فقهی - حقوقی نفقه و تمکین.
موضوع	حقوق خانواده -- ایران
موضوع	Domestic relations -- Iran
موضوع	به (نفقه)
موضوع	Support (Domestic relations law. -- Iran)
موضوع	ایران / نه -- ایران
موضوع	Marriage (Iran) -- Iran
شناسه افزوده	۴۴
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ ۷۹۳۶
رده بندی دیویی	۱۵۰۵۵۰۱۵
شماره کتابشناسی ملی	۴۶۵۲۸۲۷

دکتر محمد نول آهنگران - اباذر افشار

سنجش و دانش

۵۰۰ نسخه

۱۴ طمه کردی

۱۲۹۵-۱۰۱

۹۷۸-۶۰۰-۲۳۲-۹۱۶-۵

۲۴۰۰۰ تومان

مولف:

ناشر:

تیراژ:

ویراستار:

نوبت چاپ:

شابک:

***** کپی حقوق ملی و سنوی این اثر برای مولف محفوظ می باشد *****

۱..... مقدمه

۳..... فصل اول: کلیات

۳..... مبحث اول: تبیین مفاهیم

۳..... گفتار اول: تعریف خانواده

۳..... بند اول: تعریف خانواده براساس معیار توارث

۳..... بند دوم: تعریف خانواده براساس معیار نفقه

۴..... بند سوم: تعریف خانواده براساس معیار ریاست

۵..... گفتار دوم: تعریف نکاح

۵..... بند اول: تعریف لغوی

۷..... بند دوم: تعریف اصطلاحی

۱۰..... گفتار سوم: نکاح مسیار

۱۰..... بند اول: تعریف لغوی

۱۰..... الف) نظریه اول

۱۱..... ب) نظریه دوم

۱۳..... بند دوم: تعریف اصطلاحی

۱۶..... گفتار چهارم: مفهوم نفقه

۱۶..... بند اول: مفهوم لغوی

۱۶..... بند دوم: مفهوم فقهی

۱۸..... بند سوم: مفهوم حقوقی

۱۹..... گفتار پنجم: مفهوم تمکین

۱۹..... بند اول: تمکین به معنای عام

۲۰..... بند دوم: تمکین به معنای خاص

۲۰..... مبحث دوم: تبارشناسی خانواده و نفقه در سنت ایرانی و فقه اسلامی

- گفتار اول: ماهیت خانواده ۲۰
- گفتار دوم: تبارشناسی خانواده در ایران از دیدگاه جامعه‌شناسان ۲۲
- گفتار سوم: تغییر نقش و جایگاه در خانواده‌ی معاصر ایرانی ۲۷
- گفتار چهارم: نقش و جایگاه زن ایرانی ۲۹
- گفتار پنجم: تبارشناسی نفقه ۳۱
- مبحث سوم: بررسی بستر تاریخی و منشأ ظهور نکاح مسیار ۳۲
- گفتار اول: بررسی بستر تاریخی نکاح مسیار با ملاحظه مستندات شرعی ۳۲
- بند اول: نظریه اول: اصطلاح نوظهور ۳۲
- بند دوم: نظریه دوم: اصطلاح قدیمی ۳۲
- الف) مستندات قرآنی ۳۲
- ب) مستند روایی ۳۵
- ج) مستندات فقهی ۳۵
- گفتار دوم: منشأ ظهور ارده‌اج مسیار ۳۶
- بند اول: دلایل زنان ۳۷
- الف) افزایش جمعیت ۳۷
- ب) داشتن محرم برای سفر ۳۹
- ج) نگاه اقتصادی زن به همسر ۳۹
- د) مراقبت از پدر و مادر ۳۹
- ه) عدم مسئولیت ۴۰
- و) مادر شدن ۴۰
- ج) ارضای غرائز ۴۱
- بند دوم: دلایل مردان ۴۲
- الف) رغبت به تعدد زوجات ۴۲
۱. رغبت بعضی از مردان در تمتع و بهره‌جنسی ۴۳
۲. عدم تمایل بعضی از مردان در به دوش کشیدن بار بیشتر زندگی ۴۳
- ب) طبیعت کار و شرایط شغلی ۴۳

۴۴..... (ج) عدم استقرار مرد به دلیل شرایط کاری

۴۴..... (د) مهریه‌های گزاف و افزایش مخارج مراسمات ازدواج

۴۶..... فصل دوم: بازخوانی نفقه و تمکین زوجه در فقه و حقوق موضوعه

۴۶..... مبحث اول: واکاوی ابعاد فقهی - حقوقی نفقه زوجه

۴۶..... گفتار اول: حق یا تکلیف بودن الزام زوج به پرداخت نفقه

۴۹..... گفتار دوم: ادله و مبانی الزام به اتفاق

۴۹..... بند اول: ادله الزام به اتفاق

۴۹..... الف) ادله فقهی

۵۰..... ۱. آیت قرآنی

۵۳..... ۲. روایات

۵۴..... ۳. اجماع

۵۴..... ب) ادله حقوقی

۵۵..... بند دوم: مبانی الزام به اتفاق

۵۵..... الف) مبانی فقهی

۵۶..... ۱. احتیاس

۵۷..... ۲. نظریه عقد

۵۸..... ۳. نظریه عقد و تمکین

۶۱..... ۴. نظریه زوجیت

۶۱..... ۵. نظریه قوامیت

۶۱..... ۶. نظریه جامعه شناسان

۶۲..... ب) مبانی حقوقی

۶۳..... بند سوم: نقد ادله و مبانی الزام به اتفاق

۶۳..... الف) بررسی دلالت آیات و روایات

۶۵..... ب) نقد و بررسی اجماع

۶۶	گفتار سوم: نفقه‌های مورد مطالبه
۶۶	بند اول: نفقه آینده
۶۷	بند دوم: نفقه گذشته
۶۸	گفتار چهارم: تأثیر اشتغال زوجه بر پرداخت نفقه
۶۹	گفتار پنجم: زوال و سقوط تعهد به اتفاق
۶۹	بند اول: نشوز زوجه
۷۰	بند دوم: انحلال نکاح
۷۰	گفتار ششم: ضمانت اجرای نفقه در قانون حمایت از خانواده مصوب ۱۳۹۱
۷۰	بند اول: ضمانت اجرای مدنی
۷۱	۱. الزام پرداخت نفقه
۷۱	۲. طلاق
۷۲	بند دوم: ضمانت اجرای کیفری
۷۳	مبحث دوم: واکاوی ابعاد فقهی - حقوقی تمکین زوجه
۷۳	گفتار اول: حدود تمکین
۷۴	گفتار دوم: آثار تمکین در سقوط حق حبس زوجه
۷۷	مبحث دوم: نشوز زوجه و آثار آن بر نفقه و تمکین
۷۷	گفتار اول: نشوز و مفهوم آن در قانون مدنی
۷۹	گفتار دوم: آثار نشوز
۸۰	بند اول: عدم استحقاق نفقه
۸۲	الف) اثبات تمکین از طرف زوجه
۸۳	ب) اثبات نشوز زوجه از طرف زوج
۸۳	بند دوم: دعوای الزام به تمکین
۸۵	گفتار سوم: اجازه ازدواج دوم
۸۵	گفتار چهارم: عدم استحقاق اجرت المثل و نخله در ناحیه زوجه
۸۷	فصل سوم: تحلیل نفقه و تمکین در نکاح مسیار
۸۷	مبحث اول: نکاح مسیار از منظر فقه‌های عامه و خاصه

- کفتار اول: نکاح مسیار از دیدگاه متقدمان ۸۸
- کفتار دوم: نکاح مسیار از دیدگاه علمای معاصر ۹۱
- بند اول: دیدگاه موافقان ۹۱
- الف) اقوال فائلان به اباحه و ادله آن‌ها ۹۱
۱. شیخ عبدالعزیز بن باز ۹۱
۲. شیخ عبد العزیز بن عبدالله آل الشیخ ۹۲
۳. شیخ یوسف محمد مطلق ۹۲
۴. شیخ عبد الله بن عبد الرحمن الجبرین ۹۲
۵. دکتر طنطاوی ۹۳
۶. نصر فید و اصا ۹۴
۷. شیخ ابراهیم بن الحارث خضیری ۹۶
۸. دکتر نعمان عبد الرزاق سارانی ۹۶
۹. شیخ عبدالباری الزمری ۹۶
۱۰. شیخ عبد الملك المطلق و شیخ عبد الله بن عبد الرحمن الدمشقی ۹۷
۱۱. نظر مجمع فقهی درباره نکاح مسیار ۹۸
- ب) اقوال فائلان به کراهت و ادله آن‌ها ۹۸
۱. دکتر یوسف قرضاوی ۹۸
۲. دکتر وهبه الزحیلی ۹۹
۳. شیخ عبدالله بن منیع ۱۰۰
۴. الشیخ سعود الشریع ۱۰۱
- ج) ادله مشروعیت ۱۰۱
۱. اتفاق نظر فقههای معاصر در اصل مشروعیت نکاح مسیار ۱۰۱
۲. سنت ۱۰۲
۳. قواعد شرعی ۱۰۳

۱-۳	قاعده ضرورت	۱۰۳
۲-۳	قاعده مصالح مرسله	۱۰۵
بند دوم:	دیدگاه مخالفان و ادله آنان	۱۰۷
الف)	اقوال قائلان به حرمت و ادله آن‌ها	۱۰۷
(۱)	محمد عبدالغفار الشریف	۱۰۷
(۲)	دکتر عبدالله جبوری	۱۰۷
(۳)	دکتر علی قره داغی	۱۰۸
(۴)	ستر محمد زحیلی	۱۰۸
(۵)	اکماد رح رزق	۱۰۹
(۶)	جاسم محمدی	۱۰۹
(۷)	نظر وکلای مال بایم	۱۰۹
ب)	ادله عدم مشروعیت	۱۱۰
(۱)	مخالفت با مقتضای عقد و مخالفت با شرط	۱۱۰
(۲)	مخالفت با اهداف از دواج	۱۱۲
(۳)	مخالفت با نصوص قرآنی	۱۱۵
(۴)	ظلم و توهین به زنان	۱۱۶
(۵)	قاعده‌ی فقهی سدالذرائع	۱۱۷
بند سوم:	نقد و بررسی اقوال و ادله مخالفان	۱۱۸
(۱)	مخالفت با مقتضای عقد	۱۱۸
۱-۲	شرط خلاف مقتضای عقد	۱۱۹
۱-۲-۱	شرط خلاف مقتضای ذات عقد	۱۲۰
۲-۲-۱	شرط خلاف مقتضای اطلاق عقد	۱۲۱
۳-۱	ملاک تشخیص مقتضای ذات از اطلاق عقد	۱۲۱
(۲)	شرط مخالف کتاب و سنت	۱۲۶

۱۲۸.....	۳) عدم توانایی اسقاط حکم تکلیفی
۱۲۹.....	۴) اسقاط مال به موجب
۱۳۰.....	۵) پاسخ به سایر اشکالات
۱۳۴.....	بند چهارم: دیدگاه متوفقان
۱۳۵.....	گفتار دوم: دیدگاه فقهای خاصه و ادله آنان
۱۳۵.....	بند اول: دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی
۱۳۶.....	۱. به صورت شرط فعل
۱۳۶.....	۲. به صورت شرط نتیجه
۱۳۷.....	بند دوم: فتاوی دیگر مراجع شیعه در مورد نکاح مسیار
۱۳۷.....	۱) آیه ۱۱، سید علی حسینی سیستانی
۱۳۷.....	۲) آیه الله شیخ محمد تقی تبریزی
۱۳۷.....	۳) آیه الله شیخ محمد تقی جنتی
۱۳۷.....	۴) آیه الله سید محمد مفتی شیعه
۱۳۸.....	مبحث دوم: وجوه اشتراک و افتراق نکاح دائم، نکاح مسیار و نکاح منقطع
۱۳۸.....	گفتار اول: وجوه اشتراک
۱۳۸.....	بند اول: وجوه اشتراک هر سه عقد (از دواج دائم «عادی» عادی و از دواج منقطع)
۱۴۲.....	بند دوم: وجوه اشتراک نکاح منقطع و مسیار
۱۴۳.....	گفتار دوم: وجوه افتراق
۱۴۳.....	بند اول: وجه افتراق از دواج دائم عادی با از دواج مسیار
۱۴۴.....	بند دوم: وجوه افتراق از دواج دائم معمولی با از دواج موقت و مسیار
۱۴۵.....	بند سوم: وجوه افتراق نکاح دائم معمولی و مسیار با از دواج موقت
۱۵۰.....	گفتار سوم: آثار نکاح مسیار از دیدگاه فائلان به بطلان
۱۵۱.....	فهرست منابع و مآخذ
۱۵۱.....	الف) منابع عربی
۱۵۸.....	ب) منابع فارسی

مقدمه

با عنایت به جایگاه محوری خانواده در جامعه، حقوق زوجین (نفقه و تمکین) در عقد ازدواج از مهم‌ترین مسائل حقوق خانواده به شمار می‌آید. حقوق خانواده به تنظیم روابط زوجین از یک سو و روابط فرزندان و والدین از سوی دیگر و نیز تبیین حقوق و تکالیف هر یک از افراد مذکور می‌پردازد. حساسیت و اهمیت مقررات حقوق زوجین خانواده، باعث شده که قانونگذار در شرایط گوناگون و در زمان‌های مختلف اقدام وضع قوانین متنوع در این خصوص نماید، که آخرین اقدام قانونگذار در این عرصه، تصویب قانون حمایت خانواده در سال ۱۳۹۱ است.

فقها و حقوق‌دانان در جریان ابل حاکمیت اراده، در مقتضا و آثار عقد نکاح از جمله نفقه و تمکین اختلاف نظر جدی و افش برانگیزی دارند. شارع مقدس در عقد نکاح، شوهر را به پرداخت نفقه همسر خویش ملزم کرده و در مقابل، زوجه را تمکین نام نسبت به شوهر خود ملزم کرده است. اما احیاناً اگر هر یک زوجین بخواهند به صورت شرط ضمن عقد از برخی از حقوق زوجیت را تحدید یا اسقاط کنند یا از حقوق خود تنازل و گذشت نمایند، ابل به است آیا این اسقاط و تنازل مورد تأیید شارع است به تعبیر دیگر چنین شرطی آیا موافق شریعت و اساساً منضای ذات عقد است؟ به دنبال شناسایی قلمرو تأثیر اراده زوجین در تنازل و اسقاط نفقه و تمکین در فقه و -نوع ایران، این فرضیه در مورد اسقاط نفقه و تمکین در ازدواج بسیار مطرح می‌گردد. نکاح مسار از ازدواج‌های نوپیدی است که در اثر ضرورت‌های فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی به ویژه بالا رفتن سن ازواج دختران و افزایش عانسه (پیر دختران)، در کشورهای عربی حوزه خلیج فارس بین اهل سنت، در سبب حیرت‌انگیز و عجیب یافته است. در ظاهر نکاح دائم که دارای ارکان و شرایط اساسی نکاح متداول شرعی است. در جمله ایجاب و قبول، رضایت، ولایت، شهادت و مهر توافقی. با انتفاء موانع شرعی، آثار ازدواج از حیث نسب، ارث، طلاق و غیره ثابت می‌شود، ولی زوجین به صورت شرط ضمن عقد، توافق می‌کنند که زوجه برخی حقوق زوجیت خود را مانند: حق نفقه، حق میت، حق مسکن و غیره اسقاط کند و زوج اختیار دارد که هر موقع خواست، نزد او برود؛ در مقابل زوج نیز حق تمکین عام و تسلط بر زوجه در اسکان و خروج از منزل از دست می‌دهد، درواقع، این تنزک از حقوق زوجیت (به ویژه از طرف زن)، ازدواج بسیار را شباهت به ازدواج موقت می‌کند.

شارع مقدس ازدواج موقت را به خاطر پاسخ‌گویی به نیازهای جنسی انسان‌ها، تشریع نموده است، زیرا همیشه امکان دسترسی به ازدواج دائم میسر نیست. علمای معاصر اهل تسنن به دلیل تحریم ازدواج

موقت، بر اساس ضرورت‌ها و نیازهای جامعه، مجبور شده‌اند در شرایط فعلی، ازدواج بسیار را مورد بحث و مناقشه قرار دهند. آمارهای موجود نشان‌دهنده روند رو به رشد این ازدواج در بین اهل سنت است و در شرایط کنونی به شدت مورد ابتلا جهان اسلام و مورد بحث در مجامع علمی اهل سنت است که جمهور علمای عامه، قائل به جواز و یا اباحت یا کراهت شده‌اند، عده‌ای آن را تحریم و بعضی قائل به توقف شده‌اند، و همچنین اکثر فقهای معاصر شیعه بنابر شرایطی، قائل به صحت چنین نکاحی شده‌اند. بنابراین اقتضا دارد، جواز و عدم جواز آن، بر اساس مبانی حقوق اسلامی و از دیدگاه فقهای معاصر اسلامی، مورد تحلیل و نقد قرار گیرد. از این رو، کتاب حاضر با تبیین مفهوم و ماهیت ازدواج، نکاح بسیار، نفقه و تمکین، درصدد تحلیل اقوال و ادله‌ی موافقان و مخالفان جواز اسقاط حقوق زوجین در ازدواج به‌ویژه در نکاح بسیار است.

و من الله التوفیق

دکتر محمد رسول آهنگران

اباذر افشار

اسفندماه ۱۳۹۵